

Денот на Европа: Од ветување до пракса

Од Амер Капетановиќ

Денот на Европа често се третира како датум за одбележување. Тој треба да биде повеќе од тоа. Треба да биде дисциплина на политичката мисла: момент кога треба да се запрашаме дали Европа сè уште е способна да го претвори своето ветување во пракса.

Шумановата декларација не беше церемонијален текст. Таа беше стратешки чин. И понуди на Европа излез од логиката на ривалство, со поврзување на државите преку заеднички интереси, заеднички правила и заедничка одговорност. Таа нагласи дека мирот не може да се потпира само на чувства. Тој мораше да биде организиран. Мораше да стане практичен. Токму затоа Денот на Европа е важен. Тој нè потсетува дека Европа не беше изградена со избегнување на тешките прашања, туку со нивно решавање преку соработка.

Југоисточна Европа сега се соочува со своја верзија на тој тест. Регионот веќе не е во непосредниот постконфликтен момент во кој соработката првично беше замислена како заштита од повторно враќање кон нестабилност. Таа цел останува важна, но повеќе не е доволна. Светот околу нас се промени. Геополитичката клима стана поостра, просторот за двосмисленост се намали, а мултилатерализмот сè повеќе се оценува според конкретни резултати, наместо според интегритетот на своите процеси. Дури и Европската Унија ги рedefинира своите приоритети околу конкурентноста, безбедноста и стратешката автономија. Регионалната соработка не може да остане настрана од овие промени.

Советот за регионална соработка беше создаден пред осумнаесет години, во момент кога Југоисточна Европа излегуваше од конфликт, со заедничко уверување дека дијалогот може да спречи повторно враќање кон нестабилност и дека заедничките вредности можат да обезбедат трајна стабилност. Во тоа време, самото задржување на политичките актери во иста просторија бараше напор и трпение. Воспоставувањето навика на соработка не беше симболично; тоа беше стабилизирачко. Присуството беше важно затоа што постепено ја обновуваше довербата.

Таа логика сè уште има вредност. Но Денот на Европа нè повикува да поставиме потешко прашање: што треба да претставува регионалната соработка сега? Осумнаесет години е возраст кога самото преживување веќе не нè импресионира, а релевантноста станува вистинска мера за зрелост. За РСС, релевантноста лежи во одржување внимателна рамнотежа помеѓу мандатот, географијата и заедничките вредности. Ако таа рамнотежа премногу се потпре во која било насока, соработката ризикува да ја изгуби или својата кредибилност или својата цел.

Сепак, неизвесноста не е само ограничување, таа открива и можности. Географијата, која често се третира како судбина, може да биде и стратегија. Југоисточна Европа стана клучен коридор во време кога континентот се соочува со нарушувања во снабдувањето со енергија,

со логистиката и синцирите на снабдување. Регионот сè повеќе се гледа како дестинација за регионално снабдување додека компаниите ги преиспитуваат ризикот и близината. Тој е логистичка оска, пазар на труд и дигитален простор интегриран во европските синцири на вредност. Во рамките на овој поширок пејзаж, Западен Балкан функционира како сврзно ткиво, поврзувајќи ги земјите-членки на ЕУ со соседните економии и обезбедувајќи витални транспортни и енергетски рути.

Затоа, проширувањето повеќе не е само нормативно ветување. Тоа е поврзано со сопствената отпорност и стратешка кохерентност на ЕУ. Прашањето е помалку дали проширувањето треба да продолжи, а повеќе како може да се унапреди со кредибилитет и итност. Институционалните патишта постојат. Она што го одредува напредокот е политичката волја.

Затоа Денот на Европа во 2026 година треба да биде и момент за размислување за иднината на регионалната соработка. Црна Гора најверојатно има сериозна шанса да стане следната членка на Европската Унија. Албанија може да следи. Овие случувања би биле историски за засегнатите, но исто така би ја преобликувале логиката на соработка низ целиот регион. Што се случува кога некои економии влегуваат во Унијата, додека други остануваат надвор? Дали регионалната соработка слабее под притисокот на диференцирана интеграција, или се развива во поамбициозна и пофункционална рамка способна да го подготви целиот Регион за подлабоко учество во европскиот проект?

Ова не е апстрактно институционално прашање. Тоа оди во срцето на кредибилитетот на Европа во Југоисточна Европа. Ако проширувањето напредува земја по земја, регионалната соработка мора да обезбеди дека пристапувањето на една земја нема да стане фрагментација за другите. Таа мора да помогне Регионот да остане поврзан преку пазари, инфраструктура, енергетски системи, дигитални услуги, вештини, мобилност и заеднички стандарди. Следното ниво на соработка мора да биде дизајнирано за регион во движење: делумно во ЕУ, делумно во преговори, но целосно поврзан со истата европска иднина.

Првата фаза на регионалната соработка беше фокусирана на помирување, стабилизација и обнова на довербата по конфликтите. Таа мисија останува историски важна. Но, следната фаза мора подиректно да се фокусира на економска конвергенција, интеграција во Единствениот пазар на ЕУ, енергетска поврзаност, дигитална интероперабилност, отпорност на инфраструктурата, мобилност на трудот и стратешка подготвеност. Целта не треба само да биде зачувување на дијалогот, туку создавање услови во кои напредокот на една економија го зајакнува регионот како целина.

Регионалната соработка затоа мора да созрева заедно со европските аспирации на самиот регион. Ако Црна Гора влезе прва, а Албанија по неа, нивното пристапување не треба да претставува крај на регионалната соработка. Напротив, тоа треба да претставува нејзино надградување. На Регионот ќе му бидат потребни посилни механизми за координација, попрактични форми на солидарност и појасно разбирање за тоа како функционира

соработката помеѓу членки и нечленки на ЕУ. Проширувањето и регионалната соработка не треба да се гледаат како конкурентни процеси, туку како заемно зајакнувачки столбови на долгорочната европска стабилност.

Одлуката на администрацијата на Соединетите Американски Држави да се повлече од Одборот на РСС треба да се разбере во овој поширок контекст. Соединетите Држави одиграа незаменлива улога во стабилизирањето на регионот во изминатите три децении преку дипломатија, безбедносен ангажман и континуирана институционална поддршка. Тој придонес останува темелен и не е намален со повлекувањето од еден институционален формат. Трансатлантското партнерство и натаму е важно. Во исто време, пораката што ја добивме е јасна: одговорноста за обликување на иднината на Регионот сè повеќе лежи кај самите европски актери. Стратешката кохерентност не може да зависи само од надворешни гаранции.

Оваа одговорност на крајот произлегува од граѓаните...